

Gradina Udbina, 2008. – 2018.

10 godina arheoloških istraživanja

Muzej Like Gospić

Nakladnik

Muzej Like Gospić

Za nakladnika

dr. sc. Tatjana Kolak

Autorica izložbe, likovnog postava i kataloga

dr. sc. Tatjana Kolak

Tehnička priprema izložbe i eksponata

Iva Maras

Fotografije

dr. sc. Tatjana Kolak

Foto arhiva MLG

Damir Doračić

ArheoPlan

GoogleEarth

Grafičko oblikovanje i priprema

Ivana Pavičić

Tisak

Kerschoffset d. o. o., Zagreb

Naklada

300 kom

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Sveučilišne knjižnice Rijeka pod brojem 140505040.

ISBN 978-953-7637-26-2
(Sveučilišna knjižnica Rijeka)

Izložba realizirana financijskim sredstvima Ministarstva kulture i Grada Gospića.

Gradina Udbina, 2008. – 2018.

10 godina arheoloških istraživanja

studeni/prosinac, 2018.

Muzej Like Gospić

Sl. 1. Položaj Gradine (Google Maps)

Na samom sjevernom rubu brda na kojem je izgrađeno današnje naselje Udbina, na povišenom, lako branjivom položaju nalazi se Gradina (▲849). Smještena nad samim rubom stjenovite uzvisine pod kojom se Krbavsko polje razdvaja na dio prema istoku oko Visuća i Kozje Drage, i dio prema jugu oko Kurjaka i Komića, predstavlja izvrsnu poziciju kontrolne točke radi nadzora šireg područja ovog dijela Krbavskog polja.

Najstariji, za sada nam poznati spomen imena Udbine zapisan je glagoljskim slovima na hrptu latinske isprave iz 1364., pisane za pavlinski samostan BI. Dj. Marije: *“To e list pod Turan na Udvini reda sga Pavla Remete”*. Zemlje i sela koja tom ispravom dobivaju pavlini nalaze se također *“...in districtu Vduina ...”*

Isprava je pisana u nekom tornju koji se nalazi na Udbini, u kojem bi lako mogli prepoznati kulu kao začetak novog naselja kojeg podiže rod krbavskih knezova Kurjakovića, suverenih gospodara župom Krbavom. Kurjakovići su od kraja 13., a osobito tijekom naredna dva stoljeća, izrazito ekonomski moćna i politički utjecajna plemićka obitelj. Svoje posjede šire ženidbenim vezama, kako s Nelipićima, tako i

SL. 2 POGLED NA KULU, PRVA POL. 20. ST.

Frankopanima ili trgovinom te zadobivaju brojne posjede na ličkom, ali i podgorskom, zрманjskom i ravnokotarskom području, do pred vrata Zadra. Vjerojatno je sama kula koja se spominje u ispravi, bila tek fortifikacija u funkciji zaštite njihovog dvorskog sjedišta u ranije podignutom Komiću.

SL. 3. KULA PRIJE ISTRAŽIVANJA 2006.

Od 15. stoljeća, u trenutku kad je osmanlijska najezda već posve blizu, u Bosni, uz povremene pljačkaške pohode koji rezultiraju paležom i posvemašnjim prisustvom straha i nestabilnosti i konačno, prijenosa biskupske stolice u Modruš 1460., podignuto je utvrđeno naselje sa središnjom kružnom kulom na najvišoj točki. Ovaj je prostor zaštićen obrambenim bedemom i tvori sam palas nekadašnjeg grada. Na njegovoj istočnoj i južnoj strani, također zaštićeno drugim prstenom bedema, nalazi se podgrađe, koje

zasigurno naseljavaju stanovnici nekadašnje „*civitas Corbavia*“.

Uz brojne spomene u ispravama, kao i živu prepisku tadašnjih dionika, od budimskog dvora do mletačkih izvještaja, nalazimo je u Tomašićevoj kronici jer se već 1491. dogodio sukob s Turcima kod Vrpila „blizu Udbine“, a dvije godine kasnije, i sama Krbavska bitka „pod gradom Udbinom“. Vojni kastelan u Brekovici, Ivan Kobasić javlja 1524. Ivanu Torkvatu da se kastrum Udbina neće moći obraniti, a Krsto

SL. 4. DIO ZAPADNOG PLAŠTA KULE

Frankopan senjskom biskupu Franji Jožefiću 1527. *„ono ča smo imili u Hrvatih, to nam li savsema Turci razrobiše, pokli je Udbina vzeta.“*

Nakon 1527. Turci Udbinu popravljaju i dodatno utvrđuju, koristeći se kamenom građom razrušene Krbavske katedrale i uređuju cijeli prostor Krbave i Like kao svoju novu političku pokrajinu s Udbinom kao gospodarskim i političkim središtem.

Ratnim operacijama kojima je 1689. cijela Lika vraćena pod hrvatsku upravu, oslobođena je i Udbina.

Tursko naselje je uništeno, a obnovljenu utvrdu preuzima krajiška granična uprava. Važnost udbinske utvrde nestaje kada se, mirom u Svištovu 1791., granica Hrvatske pomiče dalje na istok.

Od tada se zapuštena utvrda polako pretvara u ruševinu i kao izvor građevinskog materijala koristi pri izgradnji objekata današnjeg naselja. Ostaci moćnog starog grada spominju se u prvoj polovici 19. st. kao „još uvijek postojeće čvrste ruševine gorskog grada, veliki zidovi, tornjevi, dosta rovova i drugih ostataka“.

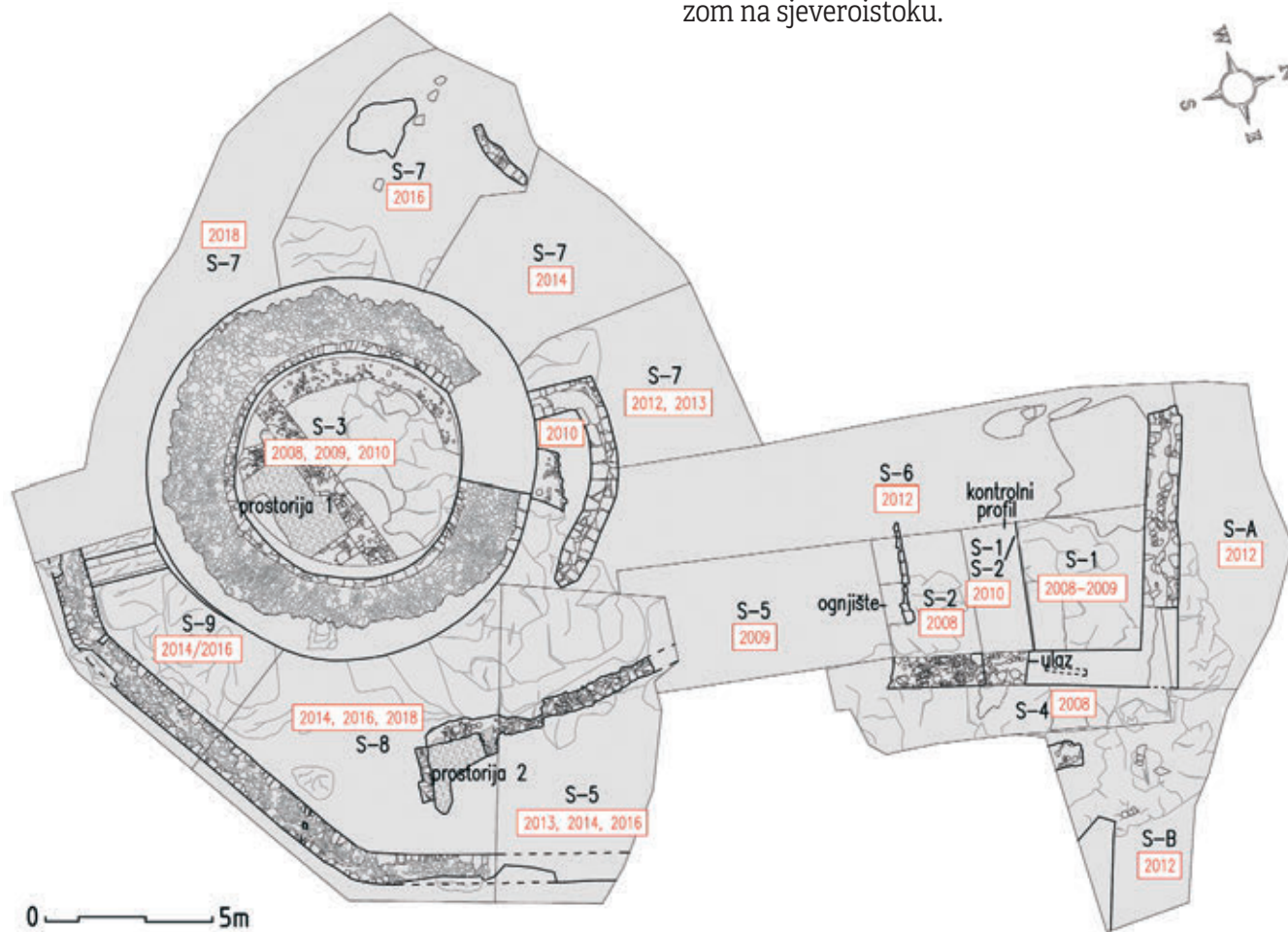

značajne za hrvatsku nacionalnu povijest. U okviru projekta Crkve hrvatskih mučenika, koja se nalazi podno Gradine, Udbina dobiva i memorijalnu dimenziju. U proteklom desetljeću, sredstvima Ministarstva kulture RH financirane su sezone iskopavanja

(10) i konzervacije arhitektonskih ostataka (6) te restauracije pokretne građe.

O tlocrtu srednjovjekovne utvrde moglo se početkom 21. st., tek reći da je vjerojatno izgledala poput utvrda građenih krajem 13. i u 14. st., a vidljivi su samo ostaci središnje kružne kule i manji dio zidova s ulazom na sjeveroistoku.

SL. 6. ARHITEKTONSKA SNIMKA ISTRAŽENE POVRŠINE 2008-2018.

ARHITEKTURA

Arheološko istraživanje započelo je na prostoru palasa, podrazumijevajući pod tim pojmom vrlo slobodno shvaćen širi prostor branič-kule i sjeverne padine na litici, okružen perimetralnim zidom sa sjevera i zapada te unutarnjim bedemom na istoku i jugu. Tijekom prvih sezona istražena je unutrašnjost dviju nepravilno kružnih kula. Mlađa kula, podignuta je dijelom na prirodnoj stijeni, a dijelom na temeljima,

vjerojatno onog turnja iz isprave 14. st., vidljivih tek mjestimice ispod temeljne stope mlađeg objekta. Također je kružnog ili nepravilno kružnog oblika s očuvanom podrumskom prostorijom sa zaglađenom žbukanom podnicom te ulaznim pragom s utorom za nosivi stup jednokrilih vrata.

S obzirom da je ostao očuvan tek zidni plašt, bez vanjskog lica kao i sama visina zidova, ne dozvoljavaju nam odrediti je li kula bila cilindrična ili stožasta. No prema uzusima tadašnjeg vremena, kao i brojnim

SL. 7. PROSTORIJA 1 U KULI

SL. 8. STRUKTURA UNUTARNJEG LICA KULE

analogijama u Hrvatskoj, zasigurno je bila visoka, i prema starijim historiografima „na tri kata“. Ulaz se nalazio na prvom katu, okrenut sjeveru. Za olakšani pristup u kulu, služio je i masivni podzid s kojeg se pružala drvena konstrukcija stepeništa, koju se u slučaju opasnosti moglo lako ukloniti.

Nutarnji promjer kule iznosi 6,86 m, odnosno 7,37 m, dok debljina zida iznosi u prosjeku 2,40 m. Lice zida je građeno kamenom lomljenjakom u horizontalnim redovima što je odlika gradnje 14. st., premda podzid kule ima obilježja gotičke gradnje 15. st.

SL. 9. VENTILACIJSKI OTVORI

gdje se međuprostor zapunjava sitnijim kamenom. Unutrašnjost zida tvori neobrađeno veće ili manje kamenje obilno vezano žbukom. Upravo u nanosima žbuke možemo uočiti dvije građevinske faze. Iz ranijeg razdoblja, vremena gradnje potječe čvrsta, gotovo okamenjena svijetla žbuka, a rastresitu žbuku žute do tamnožute boje možemo povezati s popravcima u kasnijim razdobljima.

U svrhu provjetravanja unutrašnjosti kule, a ujedno se to pokazalo i kod bedema između palasa i podgrađa, u zidu su ostavljeni pravilni kružni ventilacijski otvori uglavnom promjera 10 cm.

Graditelji su vješto koristili prirodnu liticu na kojoj je kula podignuta, pa su vidljivi i dijelovi kamena živca, obrađenog i interpoliranog u temelje ili

SL. 10. OSTACI DRVENIH GREDA OPHODA

obrambene zidove. Prirodne pukotine su zapunjavane kompaktnom žbukom i masnom zemljom crvenicom (ilovačom) miješanom s lomljenom ciglom, dok su na mekom terenu temelji proširivani nanošenjem debelog sloja žbuke.

Iskopavanjem uz unutarnje lice sjevernog perimetralnog zida i spoj s istočnim unutarnjim bedemom, uz vidljiv današnji, uvjetno nazvan ulaz u palas, otkriven je ostatak žbukanog poda nad kojim se nalazio koncentrirani sloj gorenja i ostaci drvenih masivnih greda. S obzirom da je nivo poda niži

za jedan metar od današnjeg ulaznog praga, pod bi pripadao objektu izravno povezanom uz bedem, dok je drvena građa služila kao dio konstrukcije za natkrivanje ulaza ili vjerojatnije, nekadašnjeg ophoda uz bedem. Određivanjem starosti metodom raspadanja radioaktivnog izotopa ugljika, drvena građa je posječena krajem 14. do prve trećine 15. stoljeća, što je zasigurno početak izgradnje Kurjakovićeve utvrde.

Kako bi se ublažila strmina prirodne padine rađena je nivelacija slojem nabijene žbuke i sitnog kamena, tvoreći plitke stepenice u svrhu ublažavanja

SL. 11. PODNICA UZ BEDEM NA SI

SL. 12. OGNJIŠTE U ŽIVCU KAMENU

SL. 13. POGLED NA DIO SJEVERNOG BEDEMA I STRUKTURU VANJSKOG LICA

nagiba. Nivelacija leži na kamenu živcu, zapunjujući i prirodne rascijepu uzduž istočnog unutarnjeg bedema i očito se ovdje nalazila svojevrsna komunikacija. Uz sam ulaz i bedem otkriveno je četvrtasto ognjište, napravljeno u udubini kamena živca dodatnim otesavanjem triju ploha, dok je četvrtu stranu zatvarao tanji zid građen neobrađenim kamenom.

Sjeverni obrambeni zid je istražen tek u manjem segmentu uz sjevernoistočni ugao utvrde. Zbog

izražene strmine padine i djelovanja atmosferilija tijekom stoljeća, većina je pokretnih nalaza „skliznula“ i akumulirala se uz zid. Stoga debljina kulturnog sloja seže do 3 metra, a ispod odvaljenih gromada živca nalazio se japodski kulturni sloj debljine 70 cm. Gradnja utvrde bila je izniman građevinski pothvat koji pred graditelje postavlja težak zadatak, a s obzirom da je Udbina podizana ponajprije u svrhu zaštite od osmanlijskih pohoda, čvrstoća i kvaliteta

SL. 14. POGLED NA DIO ISTOČNOG BEDEMA

bedema, preduvjet su obrane, bilo da je riječ o dugotrajnoj opsadi ili kratkotrajnim napadima.

Na istočnoj strani, uz bedem podignuta je u jednom trenutku i manja obrambena struktura, prostorija 2. Loša gradnja nad slojem građevinskog urušenja ukazuje da je građena na brzinu, možda i tijekom napada, a prema vrhovima strelica i oraha za samostrijel, pretpostavlja moguću poziciju za strijelca.

**SL. 15. PROSTORIJA 2 („ZA STRIJELCA“)
IZMEĐU KULE I ISTOČNOG BEDEMA**

POKRETNİ NALAZI

O načinu života jednog utvrđenog naselja, koji objedinjuje vojni i civilni aspekt, odnosno dvojaku funkcionalnost Gradine, fortifikacijskog i stambenog,

reprezentativnog objekta, svjedoči pronađena pokretna arheološka građa, od kamenih, metalnih, koštanih, keramičkih i staklenih nalaza do arheobotaničkih i arheozooloških ostataka.

SL. 16. KAVERNA U LITICI

Najraniji, prapovijesni kulturni sloj na dosad istraženoj površini srednjovjekovnog grada nije in-taktan, već se njime poslužilo kako bi se statički sani-rao temelj sjevernog perimetralnog bedema ili zapu-nile prirodne kaverne, i one, koje su se možda otvorile tijekom gradnje. Takva se kaverna nalazi na istočnoj strani, podno temelja kule, a sekundarno je ispunjena iznimnom količinom keramičkih posuda.

Ulomci pripadaju šalicama S-profilacije, blago razgrnutog oboda i jednom ili dvije vertikalne ručke koje nadvisuju otvor posude. Glina je pročišćena, s dodanim kalcitnim primjesama ili potpuno bez njih, fine fature i kvalitete, uglavnom tamnosmeđe do cr-venkaste ili tamno sive do crne boje.

Na većim posudama, trbušastim loncima i bi-koničnim zdjelama, ručke su masivne i vodoravno položene na trbuh posude, a obodi vodoravni i široko razgrnuti. Ukrašavane su otiskivanjem prsta, kaneli-ranjem, horizontalnim fasetiranjem oboda ili najrje-đe plastičnim bukлом. Tipološki ovi oblici pripadaju karakterističnim nalazima naseobinskih japodskih gradina na području Like od kasnog brončanog i tijekom starijeg željeznog doba. Kovinski nalazi su rijetki, tek dio brončane igle i malo brončano koplje, kratkog plamenastog lista i masivnog tuljca za nasad drške.

Prema analogijama ova se koplja mogu pripisati Ha B stupnju kasnog brončanog doba, odnosno u 10. do 9. st. pr. Kr. Japodsko gradinsko naselje nalazilo se na sjevernoj i sjeverozapadnoj padini podno samog

vrha, a prema sada dostupnoj slici, devastirano je srednjovjekovnom gradnjom.

Širilo se i na donje terase, osobito između današ-nje 9. i 12. postaje Križnog puta.

SL. 17. JAPODSKA ŠALICA - KANTAROS

SL. 18. JAPODSKO KOPLJE

Nekropola ovih stanovnika nalazila se vjerojat-no na položaju današnjeg udbinskog parka i dijelom je uništena izgradnjom spomen-kosturnice NOB-a 1955. g.

Keramički nalazi su uvijek najbrojnija građa srednjovjekovnih gradova, i možemo je podijeliti na građevinske elemente, utilitarne predmete i posuđe, svakodnevno kuhinjsko i stolno, namijenjeno konzumaciji jela i pića.

Premda se opeka pri gradnji udbinskih zidova nije koristila u većoj mjeri, prisutna je kao građevinski element podrumske prostorije i u kuli. Ulomak opeke s otiskom pseće šape ciglaste boje, svojom širinom ukazuje na gotičke formate, podjednako kao i nekoliko ulomaka ili cjelovitih opeka od gline tamnocrvene boje s ostacima veziva, čime su bile građene pojedine manje ili pregradne strukture unutar grada.

SL. 19. KERAMIČKI SREDNJOVJEKOVNI VRČ

O zidanim pećima kojima se grijao prostor, najbolje govori nalaz brojnih ulomaka jednostavnih čašastih pećnjaka.

Kuhinjskom posuđu pripadaju lonci i čupovi koji su služili za pripremanje i čuvanje hrane. Jednostavnih su oblika, rađeni na ručnom kolu, od gline svijetle

SL. 20. DIO SREDNJOVJEKOVNE KERAMIČKE ČAŠE

oker do tamno sive/crne boje s izraženim kalcitnim primjesama grublje fature i pripadaju tzv. „ličkoj pučkoj keramici“, a njezina su odlika dugotrajnost i tradicionalnost oblika. Uglavnom su jednobojne, neukrašene, ili ukrašene urezanim motivom valovnice u nekoliko inačica, urezivanjem i ubadanjem vodoravnih i/ili kosih linija. Često su mrljaste površine, što je rezultat nekontroliranog postupka pečenja. Koristio se i postupak kaljenja - vruć proizvod se popraska ili „provalja“ u vodenoj kaši od ječmena ili ražena brašna i opet kratko peče. Tako poprima izgled crno

glazirane (patinirane) površine kakvima je pripisivana čvrstoća. Izradu ovakvog posuđa uvijek pripisujemo lokalnim majstorima, jer su jednostavnost izrade, primitivna tehnologija i dostupnost sirovine omogućavali da naselje ima barem jednog majstora lončara.

Pojedini recipijenti poput vrčeva nešto kvalitetnije i finije fakture služili su i kao stolno posuđe. Inače se javljaju od 13 st., a osobito su poznati vrčevi bečke radionice s karakterističnim urezima na drškama. Koriste se u kraljevskim i plemićkim gradovima kao uvozna roba. Izrađivani su od redukcijski sivo pečene gline s dodavanjem grafitu, naglašeno profiliranog ruba što je odlika 14. i 15. st. Znaju imati oznaku radionica na rubu ili ručki.

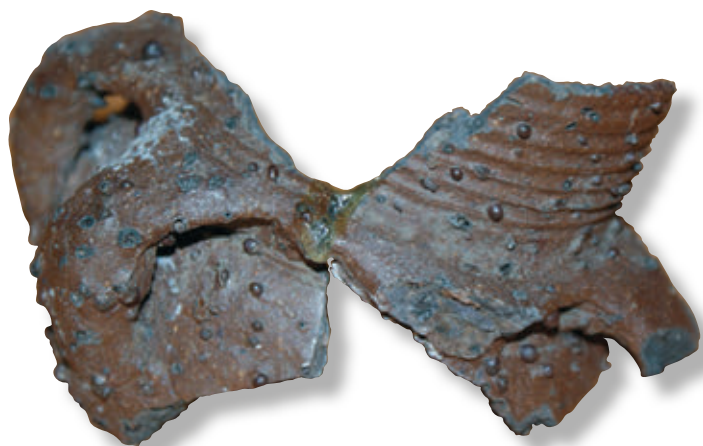
Kao dio setova za konzumaciju tekućina, prisutne su i uske čaše izduženog, cilindričnog oblika tek

blago trbušasto oblikovanog tijela (tipa Kragen). Ove su čaše u uporabi tijekom 15. st. Ukrašavane su žlijebljenjem, urezivanjem, ubadanjem, ali i slikanjem crnom bojom.

SL. 21. OZNAKA NA DNU RECIPIJENTA

Neki primjerci na dnu recipijenta, s vanjske strane nose oznaku radionice, majstora ili zapremine u obliku reljefnog simbola glagoljaškog slova A ili ribarskih osti, solarnih ili floralnih motiva. Identični motivi se javljaju i na pojedinim hvatištima poklopaca.

SL. 22. ULOMAK LOŠTIČKOG PEHARA

Ulomci prepoznatljivog pehara, od grafitne gline, s velikom količinom primjesa pirita koje se pri 200 stupnjeva oslobađaju i stvaraju prepoznatljive plikove, pripadaju izvoznom proizvodu čeških Loštica od kraja 14., a osobito sredinom 15. stoljeća kada se posredstvom budimskog dvora u vrijeme vladavine Matije Korvina šire Europom.

Dio nalaza pripada vrčevima, tanjurima ili zdjelicama s nekom vrstom premaza, neprozirnog ili prozirnog, bijelog pastoznog, engobirane keramike i

majolike koja se uvijek odlikuje visokom kvalitetom, fino pročišćenom glinom i vrsnošću izvedbe, a rezultat su trgovačkih veza sa susjednim, italiskim i nešto udaljenijim španjolskim prostorom. Rekonstruirani vrč s trolisno izvedenim otvorom, koji pripada majolici strogog stila, njezinoj cvjetno-geometrijskoj grupi od druge polovice 15. i početka 16. st., povezuje uz radionice grada Faenze u Romagni čije proizvode nalazimo osobito na zadarskom području. Na obje strane premazan bijelom kositrenom glazurom, a potom oslikan kobaltno plavom bojom, uz dodatak žute,

SL. 23. REKONSTRUIRANI MAJOLIČKI VRČ

narandžaste i zelene boje. Središnji ukras je unutar kružnog plavog medaljona, oivičenog obrubom u obliku ljestvi, pa se i naziva "a scaletta". Unutar njega se nalaze manji, zupčasto oblikovani medaljoni sa stiliziranim četverolatičnim cvijetom.

I ulomak zdjelice koji svojim obilježjem pripada kasnoj arhaiskoj graviranoj keramici, potječe iz radionica u padanskoj nizini, no tipologija, kronologija i dekoracija su slične i na području Veneta, Emilije-Romagne, Lombardije, istočnog Pijemonta i Friulija. Na udbinskom primjerku, ispod oboda se nalazi profilacija u formi presavijene vrpce koja se kao ukras pojavljuje u posljednjoj četvrtini 15. st. kao odlika renesansne gravirane keramike namijenjene uglavnom bogatijem društvenom sloju.

SL. 24. ULOMAK ZDJELICE

Iz kasnijih razdoblja, 17. do 18. stoljeća potječu ulomci glaziranih posuda s prozirnom, bezbojnom i smeđe ili zeleno pigmentiranom caklinom.

**SL. 25. OBOD I VRAT BOCE
UKRAŠEN APLICIRANOM NITI
KOBALTNO PLAVOG STAKLA**

Ulomci stakla, osim neznatnih primjeraka prozorskih *okulusa*, pripadaju različitim gotičkim čašama, manje bocama, zdjelicama ili peharima koji su tijekom 15. i 16. st. izrađivani u muranskim radionicama ili su proizvod njemačkih, tzv. šumskih staklana. Osobito su poznate radionice na području gorja Spessart u zapadnoj Njemačkoj koje djeluju u kasnom srednjem i novom vijeku.

SL. 26. DIO ČAŠE UKRAŠENE VERTIKALNIM REBRENJEM

Brojne su čaše s apliciranim bademastim ili kružnim pastilama (buklima), konusnog dna, bačvastog tijela i ljevkastog vrata, tzv. „Krautstrunk“ tip od bezbojnog ili stakla zelene i žute boje. Prisutne su i konusne i cilindrične čaše, ukrašene apliciranjem metalne niti, osobito kobaltno plave boje, višebojnim ili dvobojnim emajliranjem, rebrima, a izrađuju se puhanjem u kalup s vertikalnim rebrima, optičkim puhanjem ili slobodnim puhanjem - vrtnjom žitke mase oko uzdužne osi.

Izdvaja se ulomak recipijenta, možda pehara od tamnožutog stakla s djelomično očuvanim, reljefno izvedenim grbom.

U obliku je štita, sa središnjim prikazom ruke s turskom sabljom. Motiv desnice koja drži sablju čest je u Mađarskoj i Hrvatskoj. Kod nas se kao jedini središnji prikaz pojavljuje na grbu dalmatinske obitelji Božić koja vjerojatno pripada redu novovjekovnog vojnog plemstva.

SL. 27. DIO ČAŠE TIPA KRAUTSTRUNK

Metalna građa se može podijeliti u različite kategorije vojne opreme i oružja, građevinske, zanatske, utilitarne predmete i predmete osobne namjene, konjaničke ili opreme konja te numizmatičke nalaze. Izrađivana je od slitina bronce, željeza, olova i u manjoj mjeri plemenitih kovina. Pripada širokom spektru koji svjedoči o svakodnevnom životu jednog grada kako u mirnodopsko, tako i u ratno vrijeme.

Pronađeno je tek nekoliko primjeraka novca. Osim tri primjerka rimskog carskog novca 3. i 4. st.

SL. 28. AUSTRIJSKI PFENIG (13. ST. ?)

SL. 29. PFENIG ALBREHTA IV MUDROG (1505-1508.)

koji su nam pokazatelj korištenja gradinskog prostora zasigurno kao osmatračnice u rimsko doba, pronađeni su pfenizi (Bavarska, Austrija) i žeton druge polovice 15. i 16. st.

Najbrojniji su raznovrsni građevinski predmeti poput masivnih klinova za nosive grede, čavli, spojnice, kuke kao i kolotur za podizanje tereta. U gradu su djelovali i majstori, a prepoznajemo tesare, kočare, i sigurno kovače, sudeći prema količini brončanog materijala predviđenog za ponovno taljenje i obradu. Da je u gradu, barem u nekom trenutku, egzistirao i majstor zlatar, potvrđuje nam nalaz zlatarske sjekirice.

Konjaničkoj opremi pripadaju dvije željezne ostruge s kotačićem, a brončani lukovičasti praporci te pozlaćene i brončane aplikacije opremi konja.

SL. 30. DJELOMIČNO OČUVANA OSTRUGA S GARNITUROM ZA ZAKOPČAVANJE

SL. 31. POZLAĆENA BRONČANA APLIKA

SL. 32. BRONČANI PRAPORAC

Noževi ili pak, samo drške, također su čest nalaz srednjovjekovnih naseobinskih lokaliteta obzirom na višenamjensku funkciju, od jednostavnih kuhinjskih noževa za pripremu hrane, do skupocjenijeg jedaćeg pribora kojim se koristi kasnosrednjovjekovno plemstvo, malih nožića i/ili britvica kao osobnog pribora ili onih koji su korišteni u kožarskom obrtu. Ponekad na sječivu nose radionički žig, a riječ je o jednoreznim noževima ravnog hrpta s koštanom ili

drvenom drškom. Većinom su to dugotrajni oblici od srednjeg do novog vijeka, ali se neki primjerci mogu datirati od 16. do 18. st., osobito koštane drške s dvodijelnom brončanom oplatom i ukrasom lavlje glave.

SL.34. RADIONIČKI ŽIG
NA SJEČIVU NOŽA

SL. 33. KOŠTANA DRŠKA NOŽA

Nalazi hladnog i vatrenog oružja svjedoče o načinu ratovanja i sukobima ili napadima na utvrdu. Pronađen je veći broj vrhova strelica za samostrijel te koštani orasi samostrijela koji su služili za zatezanje tetive, odnosno luka. Od 13. do 15. st. vrhunac je njihove upotrebe, kada se koriste manji pješачki uz one veće tvrđavske. Na jednom udbinskom primjerku urezan je i broj 14 kao moguća oznaka redoslijeda ili pripadnosti određenom primjerku.

SL. 35. ORAH SAMOSTRIJELA

U samoj kuli su pronađena dva masivna signalna ručna topa ili mužara od lijevane bronce, cilindričnog tijela, obliha i glatkih stijenki cijevi. Sa strane se nalazi pravokutno izvedena ručka, a pored rupica za fitilj

(falja). Punjenje je sprijeda, projektilima isprva kamenim, a potom i željeznim. S obzirom na rezultate analize paljevinskog sloja podno kule, najstarije bedemske puške, tzv. kukače nalazimo na Udbini krajem 15. st. Čini ih masivna brončana osmerokutna cijev s kukom kojom se kukača uglavljivala u neku, za tu svrhu predviđenu pukotinu u zidu. Koristila je sustav paljenja barutnog punjenja tinjajućim fitiljem. Tomu treba pridodati i olovna ili željezna puščana zrna koja su lijevana u samom gradu, što nam potvrđuju kameni ili željezni kalupi za lijevanje.

SL. 36. VRH STRELICE ZA SAMOSTRIJEL

SL. 38. BEDEMSKA PUŠKA – KUKAČA

SL. 37. MUŽAR

Najbrojniji su ipak kameni projektili, kugle promjera u prosjeku 10 cm, dok su one većeg kalibra samo djelomično očuvane, razbijajući se tijekom napada na gradskom zidu.

O prehrani tadašnjih udbinskih stanovnika možemo preliminarno reći da je bila bazirana na bjelanjčevinama, sudeći po većoj količini životinjskih kostiju (govedo, svinja, manje perad, divljač), uz konzumaciju morskih plodova, prema otkrivenim školjkama (dagnje, Petrovo uho ili puzlatka). S obzirom da je ipak riječ o plemićkom zdanju, očekivano je da je prehrana bogatija i raznovrsnija, dok su siromašniji slojevi konzumirali različite kaše, a tomu u prilog ide i nalaz gorenih plodova pšenice i ječma.

SL. 39. DIO KAMENOG KALUPA ZA LIJEVANJE ZRNA

KONZERVACIJA

Konzervacijski i restauracijski zahvati arhitekture kontinuirano prate tijekom iskopavanja. Radove su izvodile tvrtke Palir, Krševan i Travej u skladu s propisanim smjernicama zaštite kulturnih dobara i tendencijom prezentacije lokaliteta u budućnosti, odnosno njegovom interpolacijom u suvremeni život lokalne zajednice.

Dosadašnja istraživanja uglavnom odražavaju tlocrtni plan iz prve polovice 18. st., a novootkrivena starija kružna kula s pripadajućom prostorijom, zasad je najstariji potvrđeni srednjovjekovni izgrađeni objekt. Način klesanja i korištenje klesanaca pri gradnji zida prostorije i korelira s načinom gradnje gotičke faze nedaleke krbavske Stolnice Sv. Jakova 14. stoljeća. Mlađa kula i bedemi identičnim načinom zidanja

pokazuju da je gradnja vođena ponajprije obrambenom namjenom, dok su ostale zidane strukture nastajale shodno trenutnoj ratnoj opasnosti i/ili operacijama te u skladu s njima, i potrebama. No, prema pokretnoj arheološkoj građi, osim vojnog karaktera, Udbina je predstavljala i stambeni reprezent moći vlasnika grada, Kurjakovića. Iz repertoara nalaza, osobito uvezenog skupocjenog ansambla, vidimo krbavsku Udbinu u krugu istovremenih srednjoeuropskih utvrđenih gradova.

SL. 40. REKONSTRUKCIJA
VANJSKOG LICA KULE

SL. 41. KONZERVACIJA PODZIDA KULE

SL. 42. POGLED SA SI NA VRŠNI PLATO GRADINE

ISBN 978-953-7637-26-2

9 789537 637262